

INHOUD

Dankwoord	7
Voorwoord door Jos Douma	9
Inleiding	11
1. De noodzaak en de kracht van én-én	14
2. Woord én Geest	21
3. Waarheid én Genade	40
4. Vrucht én Gaven	57
5. Traditie én Vernieuwing	79
6. Binnen én Buiten	97
7. Heelheid én Gebrokenheid	116
8. Bidden én Werken	141
9. Relatie én Richting	163
10. Hoe verder?	182
Aanbevolen literatuur	185
Noten	188

VOORWOORD

W éér een boek over de kerk!

Dat was mijn eerste gedachte toen Arjan Zantingh me vroeg om mee te lezen met zijn boek-in-wording. Dus ik begon met een zekere scepsis te lezen. Maar die veranderde toch al snel in enthousiasme. Want Arjan weet op een heel herkenbare en persoonlijke manier allerlei thema's aan de orde te stellen waarvan ik meteen herkende: dat zijn precies de thema's waar ik als voorganger mee worstel en waar we als kerkelijke gemeente vandaag onze weg in moeten vinden.

Want er is veel in verandering in kerken, welke kerk dan ook: dat overstijgt de grenzen van de denominaties. En als je in veranderprocessen zit, op zoek naar je identiteit, ontstaat al snel de neiging om vóór het een en tégen het ander te kiezen. Het óf-óf-denken zit diep ingebakken in mensen en ook in kerkmensen.

Daarom is het zo mooi dat dit boek er nu is, omdat het je helpt hierop te reflecteren. Omdat het geschreven is door een voorganger die in de inleiding zich al meteen in het hart laat kijken als het gaat om wat echt belangrijk is: 'Ik ben in Christus een geliefd kind van de Vader. Ik besta om de liefde van God te ontvangen, te beantwoorden en door te geven.' In de liefde komt al onze óf-óf-stress tot rust om ruimte te maken voor én-én.

Zelf houdt de 'spanning' tussen Woord én Geest me al jaren bezig. Hoe belangrijk is het om die twee bij elkaar te houden: christenen zijn mensen die vol zijn van Woord-en-Geest, van Geest-en-Woord! Ook de tweeslag Relatie én Richting ervaar ik als heel belangrijk, één waarbij ik zelf vaak de neiging heb om te kiezen voor Richting en Relatie wat minder

belangrijk te vinden. Dat dit een grote misvatting is, heb ik in de loop van de jaren geleerd.

En zo helpt Arjan mij en naar ik hoop zeer vele anderen met dit boek, dat vol staat met persoonlijke, bijbelse, herkenbare reflecties op tweeslagen die wezenlijk zijn voor de koers van de kerk vandaag.

Ik wens het boek veel lezers toe en bid dat het veel vrucht zal dragen!

Jos Douma

Predikant Plantagekerk Zwolle, auteur, spreker en docent aan de Evangelische Theologische Faculteit (ETF)

INLEIDING

In de 25 jaar dat ik mezelf christen noem en de ruim 13 jaar dat ik fulltime in de kerk mag werken, heb ik ontzettend veel geleerd, afgeleerd, goed ingeschat en verkeerd ingeschat.

Gedreven maar struikelend ben ik achter Jezus aan gegaan en ik weet steeds dieper wat de vaste grond onder mijn voeten is: dat ik in Christus een geliefd kind van de Vader ben. Ik besta om de liefde van God te ontvangen, te beantwoorden en door te geven.

Als je als niet-gelovig iemand op latere leeftijd (ikzelf rond mijn 23^e) tot geloof komt, dan kun je je verwonderen als je over het kerkelijk erf wandelt. Wat zijn er veel kleuren en smaken. Er is de nodige overlap tussen kerken en kerkgenootschappen en tegelijkertijd ook zoveel diversiteit. Die diversiteit is iets rijks, smaken verschillen immers, maar het loopt uit de pas als de diversiteit is gevoed door een sterke mate van eenzijdigheid.

En dat is eerlijk gezegd wat ik veel zie. Ik zie in gemeentes en in persoonlijke levens bijvoorbeeld óf een sterke nadruk op het Woord óf op de werking van de heilige Geest. Er wordt stevig vastgehouden aan tradities óf alles moet wijken voor de broodnodige vernieuwing. Een gemeente is vooral gericht op binnen óf bijna alleen maar gefocust op buiten.

Die eenzijdigheid heeft altijd een prijs. Je mist dan namelijk altijd een deel en de eenzijdigheid in zichzelf kan ongezonde effecten hebben. Waar het in dit boek om draait, is dat je in principe kunt behouden wat je al hebt, maar dat datgene vooral nog verrijkt kan worden met meer van het ander.

Hoewel er in de kerkelijke gemeente waar ik deel van uit mag maken uiteraard nog genoeg dingen misgaan, is er één aspect dat me vanaf het

begin heeft getroffen en waar ik door de jaren heen de onovertroffen kracht van heb gezien en heb ervaren: we zijn steeds meer een kerk geworden van én-én.

Ik geloof met heel mijn hart dat 'the magic happens' als een persoon of een kerk leert om te leven in het samenspel van én-én. Daar gaan levens en gemeenten tot bloei komen en heel veel vrucht dragen voor de Koning. In de volgende hoofdstukken vind je steeds die woordparen waar de kans op eenzijdigheid groot is én waar de mix van beide woorden zoveel meer vrucht geeft.

De verschillende hoofdstukken kunnen los van elkaar worden gelezen. De volgorde kun je bepalen op basis van je eigen interesse of een eventueel gemis dat je ervaart. Wel raad ik je aan om eerst hoofdstuk 1 over de kracht van én-én te lezen.

Het is mijn verlangen dat dit boek een proces op gang brengt in jouw leven en in jouw kerkelijke gemeente. Een proces van reflectie en vanuit die reflectie de eerste stappen op weg naar meer én-én. Neem daar vooral de tijd voor. Niet alles kan en hoeft morgen anders te zijn.

Ik ben me ervan bewust dat ik in dit boek soms zaken wel aanraak, maar niet verder uitdiep. De essentie van dit boek zit hem niet in een volledige onderbouwing en verdieping van elk subthema. De essentie van het boek zit hem in de andere manier van kijken. Die van én-én en de route waarlangs dat op een goede manier ook in jouw gemeente kan verlopen. Ook op andere woordparen dan waar dit boek op ingaat. Achter in het boek is een lijst met aanbevolen verdiepende literatuur opgenomen voor verdere verdieping per subthema.

Als je deel uitmaakt van een kerkenraad of oudstenraad, dan is dit bij uitstek een boek om samen te behandelen. Ter voorbereiding kunnen jullie één hoofdstuk van tevoren lezen, zodat jullie tijdens de vergadering samen eerlijk kunnen reflecteren en vandaaruit gezamenlijk het verlangen kunnen ontwikkelen naar meer én-én. Dit alles in een tempo waarin je wel in beweging komt, maar waarin je ook de gemeente de ruimte en tijd gunt om goed aan te kunnen haken.

Een van mijn lijfspreuken is: 'Ik wil alles ontvangen wat God wil geven.'
Dat wens en bid ik jou ook toe. Dat je hart én je verstand gevoed en uitgedaagd mogen worden in de komende hoofdstukken en dat ook jij alles wilt ontvangen wat God je hierdoor heen wil geven.

HOOFDSTUK 1

DE NOODZAAK EN DE KRACHT VAN ÉN-ÉN

Het hele idee van dit boek is ontstaan tijdens het schuren en schilderen van ons huis. Opeens was daar het besef dat echte blijvende impact toch vooral ontstaat in de mix van én-én. We wonen in een jaren-zeventigwoning, wat betekent dat de kozijnen bijna vijftig jaar oud zijn. Dat vraagt om grondig onderhoud. Voordat je kunt gaan verven, moeten er eerst een aantal andere belangrijke zaken gebeuren. Doe je dat niet, dan weet je dat je veel sneller dan je lief is opnieuw met schuurpapier en kwast in de hand staat.

Een goede verfkus begint met reinigen. En dan komt het proces van schuren en plamuren. En weer schuren. Ik ben iemand die op een gegeven moment daar wel een beetje klaar mee is. Dan stop ik dat proces van schuren en plamuren omdat ik verder wil. Ik wil zo snel mogelijk aan de slag met verf. Resultaten zien. Maar daardoor – omdat ik té snel ga – wordt het eindresultaat wel echt minder goed en moet ik soms zelfs eerder opnieuw aan de slag met hetzelfde stuk dan wanneer ik dit proces heel grondig doe.

Ik moest de laatste keer bij een paar kozijnen zelfs hele stukken kozijn vervangen omdat het verrot was. Uitbikken, houtrotstop erop, stuk hardhout erin en opvullen met twee componenten houtrotvuller. Voor de niet-klussers onder ons: dat zijn twee blikjes met een substantie die, wanneer je van beide ongeveer evenveel met elkaar mixt, de juiste chemische reactie geven. Dán werkt het, dan ontstaat er vanuit die twee ingrediënten feitelijk iets nieuws. $A+B=C$ geworden. En pas als het iets nieuws gewor-

den is, heeft het de impact die gewenst is. Dán wordt het een vulmiddel dat vanzelf zo hard wordt, dat je kozijn is gered. Tijdens deze klus, die overigens niet tot mijn favoriete klussen behoort, zag ik veel parallellen met het (gemeente)leven. Er werd een preek geboren en er werd een boek geboren.

Ik ben me ervan bewust dat ik in mijn manier van schrijven af en toe loop te prikken en te schuren. Dat is ook mijn bedoeling, want dan wordt er iets aangeraakt, iets blootgelegd wat wellicht wat extra of ander onderhoud kan gebruiken. Het is een stijl die je kan aanspreken en helpen, maar die ook afstotend kan werken. Weet dat ik die stijl echt hanteer vanuit liefde voor de kerk van Nederland. We kunnen het ons eenvoudigweg niet veroorloven om genoeg te nemen met hoe de kerk in Nederland er in zijn algemeenheid voorstaat.

Eenzijdigheid in de kerk

Het doet geen recht aan iedere individuele gemeente, maar toch kun je globaal gezien stellen dat decennialang het kerkelijk erf heel overzichtelijk was. Bij de reformatorische kerken lag de nadruk vooral op het Woord, en het is haast ondenkbaar dat je de Bijbel een te grote plek zou kunnen geven. Tegelijkertijd draaide het bij pinkstergemeenten vooral om het werk van de heilige Geest. Het Woord moest immers wel tot leven komen en dat Woord stelt toch dat profetie belangrijk is en dat wonderen en tekenen de verkondiging zullen volgen. Andere kerkelijke richtingen zoals baptisten en evangelischen zaten daar globaal gezien een beetje tussenin of hadden op lokaal niveau ook een sterke hang naar de ene of naar de andere kant.

We ervaren wellicht geen groot gemis, maar we missen wel degelijk iets wezenlijks als we de nadruk leggen op een van de grootheden. Dat noem ik in dit boek 'de prijs van eenzijdigheid'. Elke eenzijdigheid heeft zijn prijs. Zo kun je stellen dat veel waarheid en weinig genade gemakkelijk leidt tot veroordeling. Maar veel genade en weinig waarheid leidt daarentegen tot richtingloosheid. Een kerk die krampachtig vasthoudt aan

tradities en vormen van vorige generaties, vervreemdt zichzelf van de jongere generaties. Tegelijkertijd gooien we veel te veel waardevols vanuit de traditie overboord als we alleen maar stellen dat ‘alles anders moet’. Dus ook als gemeente functioneer je het beste met krachtige tweecomponentenmiddelen. In ons geval de componenten Woord én Geest. Of de componenten Waarheid én Genade. Of Traditie én Vernieuwing. Ze horen bij elkaar. Alleen als je ongeveer evenveel van beide hebt, dan werkt het echt goed. Dán ontstaat er vanuit die beide componenten samen feitelijk iets nieuws. Dat sámen maakt een onverwoestbaar geheel. Ik noem dat Leven met een hoofdletter L. De crux is dus niet dat het erom gaat dat er meer evenwicht ontstaat tussen beide zaken, maar dat ze samengaan. Niet een beetje van dit en een beetje van dat, maar vól van het een en vól van het ander.

De laatste jaren is er al de nodige verandering zichtbaar op het kerkelijk erf. Ook in van oudsher meer op het woord gerichte kerkverbanden is er nu ook volop en expliciet aandacht voor het krachtige werk van de heilige Geest hier en nu. Als het Woord ondertussen vastgehouden wordt én het werk van de Geest omarmd wordt, dan ontstaat daar die unieke én-én, waar je heel verwachtingsvol naar mag kijken. En waar kerken jarenlang de luxe positie hadden om rustig vast te houden aan de traditie die ons door de voorgaande generaties is aangereikt, heeft de dramatische kerkverlating de noodzaak tot vernieuwing op veel plekken aangewakkerd. We hebben als kerk in Nederland ook helemaal niet meer de luxe om te denken in óf-óf. Het is bittere noodzaak geworden om veel meer te denken in én-én, maar gelukkig ontstaat hiervoor juist de laatste jaren ook meer en meer aandacht. Willem Ouweneel stelt:

Er is sprake van een herwaardering van de ‘holistische’ benadering van de werkelijkheid. Dat betekent mijns inziens: een evenwichtige aandacht voor Woord én Geest, voor verstand én gevoel, voor geest én lichaam, voor orthodoxie én bevindelijkheid (mystiek), voor leer én leven, voor orde én

spontaniteit, voor kerk én samenleving, voor het hiërarchische én het charismatische kerkelijke leven.¹

Maar herwaardering van de ‘holistische benadering van de werkelijkheid’ betekent nog helemaal niet dat het in de praktijk ook echt zo werkt. Je kunt stellen dat dit boek geen hogere wiskunde bevat. Bij iedereen die ik heb gesproken over dit onderwerp bespeur ik herkenning, erkenning en verlangen. En die gesprekken liepen door allerlei kerkgenootschappen heen. Ja, we willen bouwen aan kerken van én-én, maar als we eerlijk reflecteren dan constateren we dat er op best veel gebieden in onze kerken nog sprake is van eenzijdigheid. Het is een goede zaak dat we die reflectie doen en het is een goede zaak wanneer we daarbij eenzijdigheid onder ogen zien. Dat is namelijk het begin van verandering en vernieuwing. En dat is vervolgens het begin van een proces. Over drie maanden heb je geen andere kerk. Dus als jij in je kerk aan de slag wilt met de onderwerpen uit dit boek, neem er dan de tijd voor. Doe het grondig en vooral ook: doe het samen met anderen. ‘Haast zit er naast’ zeggen we bij ons vaak, en we fluisteren er wel achteraan ‘maar een beetje vaart is wel fijn’.

Jezus laat het ons zien

De kracht van én-én. Jezus zelf laat het in zijn leven en onderwijs zien. Jezus toont ons dat het samen kán en dat het samen mooier wordt. Hij is het die Waarheid én Genade in zichzelf verenigt. Hij is het die Vrucht én Gaven van de Geest laat zien in al zijn volheid. Hij is én blijft ons ultieme voorbeeld en degene die via de werking van zijn Geest het willen en het werken in ons wil uitwerken. Zoals Johannes het in zijn evangelie stelt: ‘Want de wet is door Mozes gegeven, de genade én de waarheid zijn er door Jezus Christus gekomen.’ (Joh. 1:17, HSV)

Als Jezus zegt dat Hij als Goede Herder is gekomen om ons het leven te schenken in al zijn volheid (Joh. 10:10), dan geloof ik dat het er ten eerste om gaat dat we Hem volgen met alles wat in ons is. Dat we geloven dat Hij

de enige echte bron van vervulling is in deze wereld. En dat we dus niet in de valkuil stappen ons puur te richten op genoeg én-én in óns leven, maar dat we vooral diep beseffen maar ook leren zien hoe dat in zijn leven vorm heeft gekregen en hoe Hij het ook in ons wil uitwerken. Maar zoiets gaat niet vanzelf. Er zal altijd sprake moeten zijn van een bewuste beweging naar meer van het één zonder minder van het ander, zodat er meer én-én zal ontstaan. Het begint bij bewustwording en vandaaruit verlangen om in beweging te komen.

Dit vraagt wel om een paar vragen vooraf en een gezonde portie zelfreflectie:

- Hoe weet je als kerk of je eenzijdig bent of niet?
- Is het niet een illusie om op al die aspecten precies evenveel van allebei te hebben?

Goede vragen, met redelijk eenvoudige antwoorden.

Hoe weet je als kerk of je eenzijdig bent of niet?

De neiging tot eenzijdigheid heb ik zelf ook. De ene kant van het verhaal voelt vanuit je achtergrond of je persoonlijkheid vaak vertrouwder dan de andere. Dat is bijna een gegeven. Maar het verlangen naar meer van God overwint bij mij en bij ons in de gemeente tot nu toe altijd. Als er de overtuiging is dat God zelf graag datgene wil toevoegen aan onze gemeente, dan kiezen we ervoor om daarvoor open te staan, ook als iets nieuw of onwennig voelt. Jij ook?

Als je even de tijd neemt en rustig kijkt naar de volgende woordparen, dan weet je binnen 5 seconden wel of je (veel) meer gericht bent op het één dan op het ander, of dat je denkt dat beide kanten evenveel aanwezig zijn in je leven. We denken hierbij niet in goed en fout, maar in kansen om dat wat al sterk verankerd is in je kerk nóg sterker te maken door het te verdiepen met meer van de andere kant van het spectrum.

Probeer het maar eens. Waar zet jij het kruisje bij het onderstaande woordpaar? Precies in het midden of toch meer aan een van de buitenkanten?

Woord ————— Geest

Zijn jullie in jouw kerk veel meer bezig met de Bijbel (studie, meditatie, de Bijbel als bron voor leiding in je leven) dan met het werk van de Geest (ruimte voor profetie, de Geest als bron voor leiding in je leven), dan zet je het kruisje meer naar links.

Hoe pakt het uit voor de volgende woordparen?

Waarheid ————— Genade

Vrucht van de Geest (karakter) ————— Gaven van de Geest

Traditie ————— Vernieuwing

Focus op binnen (zorg) ————— Focus op buiten (evangelisatie)

Heelheid ————— Gebrokenheid

Bidden ————— Werken

Relatie ————— Richting

Als je niet alleen kruisjes zou zetten voor je gemeente, maar ook voor jou persoonlijk, dan kan dat nog een interessant inzicht geven. Want als je de kruisjes voor jou persoonlijk bij een woordpaar op een hele andere plek neerzet dan voor de kerk waar je onderdeel van bent, dan kan het zomaar zijn dat je op dat onderwerp spanning ervaart. Dat is logisch en niet erg. De kunst is om het onder ogen te zien en in alle rust te kijken of het mogelijk is en wat ervoor nodig is dat de kruisjes samenkomen in het midden.

In de hoofdstukken hierna zullen we zien wat de kracht van én-én per woordpaar is.

Is het niet een illusie om op al die aspecten precies evenveel van allebei te hebben?

Jazeker! Dus ontspan. De reis begint bij het besef waar je je als kerk nu ongeveer bevindt. De vraag is of je daar wilt blijven, of je daar genoeg mee neemt. Uiteraard daag ik je uit om daar géén genoeg mee te

nemen. Om balans te vinden moet je vaak eerst even doorschieten. Als bijvoorbeeld de focus in jouw kerk altijd heeft gelegen op 'waarheid', dan is het niet vreemd dat je bij een helderder zicht op 'genade' daar een beetje in doorschiet. Ik heb het talloze keren zien gebeuren in mijn eigen leven en gemeente. Je ontdekt iets wat je nog niet echt kende en dat is even allesbepalend. Het filter waardoor je het (gemeente)leven ziet en beoordeelt, wordt opnieuw afgesteld en het kan zomaar zijn dat je nieuwe ontdekking daar opeens een veel grotere rol in speelt. En dat is prima, als je je daar maar bewust van bent.

Het is als bij zo'n oude weegschaal met twee armen. Als de weegschaal eerst overhelt naar de ene kant omdat daar meer gewicht aan hangt, dan zal deze altijd eerst even een overhellende beweging maken als je de andere kant met gewichten probeert gelijk te stellen. Even doorschieten is dus helemaal niet erg en zelfs heel logisch. De kunst is om zicht te houden op waar je ongeveer bevindt en daarna het evenwicht te vinden. Daar hebben we elkaar in nodig, want we zijn in de gemeente altijd sámen onderweg.

En samen zul je ook moeten bepalen wat de meeste prioriteit mag hebben. Welk woordpaar verdient in jouw gemeente de meeste aandacht? Achter in dit boek vind je een lijst met aanbevolen boeken voor verdere verdieping per woord of woordpaar.

Eén ding is zeker: we blijven ons leven lang leerling en de kerk waar jij deel van uitmaakt is nooit af.